

The main premises of the financial system and achievements of domestic and foreign scientists were the theoretical and methodological framework in the course of investigation. This study was conducted using the following methods: comparative, statistical, economic, graphic and abstract-logical ones.

It was found that according to the number of institutions, the amount of financial resources and the volume of active and passive operations of all the financial and credit systems, leading place belongs to commercial banks. In order to ensure their effective work, the exchange rate stability, weakening of currency restrictions, predictable political situation, long-term financial strategy and its successful implementation are necessary.

It was determined that nowadays the bank institutions actively give preference of increase in lending to the agricultural sector. As of October 10, 2016 the growth of loans in the agricultural sector in general was 16%.

It was found out that deregulation of total assets of the banking system as a whole were the rate fluctuations of hryvnia, the output of non-profitable commercial banks, deposit outflow, reduction of loan portfolios, and poor regeneration of the financial system in general.

It was discovered, that the loan portfolio of commercial banks mostly consists of hryvnia loans for short and medium term.

It was analyzed that the average rate on credits in the national currency is 21,1% as of April 01, 2016, on credits in foreign currency the average rate is 8,5 %. Fluctuations in interest rates are caused by the high cost of deposits attracted to the banks. As a comparison, on April 01, 2016 the interest rate on long-term deposits in local currency (hryvnia) was 19,9 %, in foreign currency – 8,0 % and 14,2 % in local currency and 4,5 % in foreign currency on short-term deposits.

It was found that the share of loans issued in foreign currency in the loan portfolio of bank institutions is quite high and as of April 01, 2016 it was 59 % and as of January 01, 2016 – 57 %. This is because the significant part of loans in foreign currency were issued to individuals in the years 2008-2009 for the purchase and construction of real estate.

It was determined that the actual amount of delinquent loans is too high, in spite of the fact that the banks are trying to pay off debt on loans. The restructuring of assets has a negative impact on the level of bank capitalization, which requires additional financial support from their owners.

In order to restore the efficiency of the banking system it was offered to reduce the foreign exchange restrictions; to carry out the additional capitalization of commercial banks; to reduce the interest rates for bank loans; to restore confidence in the banking sector of the country; to provide clear information about the liquidation of banks; to do the state influence on inflation; to conduct the state policy on forecasting the price of credit.

***Key words:** bank loan, the banking system, credit risk, credit portfolio, interest rates, the borrower.*

УДК 336.22 : 631.16

ФІСКАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРУКТУРИ

Л.Д. Тулуш, кандидат економічних наук

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

У статті розглянуто питання фіскального стимулювання трансформації особистих селянських господарств у підприємницькі структури. Відмічено, що з огляду на обсяги виробництва товарної сільгосппродукції, частина високотоварних особистих селянських господарств може бути залучена у офіційне фінансове поле шляхом реєстрації відповідних суб'єктів підприємницької діяльності. Окреслено

ключові недоліки наявних законодавчих ініціатив, якими передбачається стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств на основі діяльності фізичних осіб - підприємців. Запропоновано комплекс заходів щодо фіскального стимулювання трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства, що позитивно позначиться на ресурсній базі сільських бюджетів та добробуті сільських жителів.

Ключові слова: особисті селянські господарства, сімейні фермерські господарства, фіскальне стимулювання, оподаткування, бюджетна підтримка, спеціальні податкові режими, єдиний податок.

Постановка проблеми. Фіскальний механізм є ключовою складовою системи економічного регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Це, зокрема, стосується й діяльності особистих селянських господарств як специфічної форми господарської діяльності сільських домогосподарств.

Незважаючи на значні обсяги діяльності особистих селянських господарств, вони перебувають поза системою державних фінансових відносин. З одного боку, особисті селянські господарства офіційно не реєструються, внаслідок чого не розглядаються у якості повноцінних суб'єктів господарювання – не сплачують податки, не звітують про свою діяльність перед державними органами, не інтегровані в систему соціального страхування, не зобов'язані дотримуватись екологічних, ветеринарно-санітарних правил та норм щодо якості виробленої продукції. З іншого боку, такі економічні суб'єкти практично не отримують будь-якої державної фінансової підтримки, позбавлені виплат при реалізації соціальних ризиків, що повинні компенсуватись за рахунок системи соціального страхування, а також доступу до ресурсів фінансово-кредитного забезпечення.

Вирішення вищезначених питань залежить від формування раціонального механізму фіскального стимулювання трансформації високотоварних особистих селянських господарств у нову організаційно-правову форму - фермерські господарства, організовані фізичними особами – підприємцями. В першу чергу, це стосується запровадження оптимального порядку оподаткування доходів особистих селянських господарств, які виявлять бажання зареєструватись у якості суб'єкта підприємницької діяльності. Від врегулювання зазначених питань залежить добробут сільських жителів та рівень доходів сільських бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами фіскального регулювання розвитку особистих селянських господарств, зокрема в частині формування оптимального механізму оподаткування їх доходів, займалось значне коло вчених, серед яких варто виділити дослідження Д. Деми [1], Ю. Лупенка [2; 3], М. Маліка [4], Н. Малініної [5], Т. Маренич [6], Л. Мельник [7], А. Олійника [8], О. Прокопчук [9], М. Рудої [10], І. Свиноуса [11], Ю. Суса [12], Л. Удової [15], Т. Яворської [16], Ф. Андерсена [17], Р. Дзем'янович [18], І. Джаті [19], , Х. Віна [20], С. Вігінса [21]. Проте, відсутність комплексного підходу не дозволяє сформулювати ефективне наукове вирішення даної проблеми із врахуванням вітчизняних економічних реалій.

Методика досліджень. Основою дослідження є системний підхід до пізнання закономірностей розвитку особистих селянських господарств та його фінансового регулювання з урахуванням наявної нормативно-правової бази. У процесі дослідження використано наступні методи наукового дослідження: абстрактно-логічний, емпіричний, рядів динаміки, індексний, факторного аналізу, порівняння, оцінки нормативно-правової бази, табличний, графічний, а також метод узагальнення. Об'єктом дослідження виступають особисті селянські господарства як специфічна форма діяльності сільських домогосподарств, а предметом - сукупність теоретично-організаційних засад фіскального регулювання їх розвитку.

Мета дослідження обґрунтування механізму фіскального стимулювання трансформації високотоварних особистих селянських господарств у фермерські господарства, організовані фізичними особами – підприємцями.

Результати досліджень. Проблема залучення частини високотоварних особистих селянських господарств (ОСГ) у систему повноцінних фінансових відносин постала вже досить давно, проте до цього часу науковцями та практиками не запропоновано ефективного науково-обґрунтованого її вирішення та відповідного законодавчого врегулювання.

Нині високотоварні ОСГ фактично перебувають за межами офіційної економіки, оскільки:

- не реєструються суб'єктами господарювання – статистика ідентифікує обсяги їх діяльності лише на основі опитування, а дані щодо діяльності ОСГ вносяться до погосподарських книг сільських рад лише на основі надання земельних ділянок із відповідним цільовим призначенням;

- їх доходи належним чином не обліковуються, не контролюються та не беруть участі у фінансуванні потреб розвитку місцевих громад;

- фізичні особи, що беруть участь у діяльності ОСГ, не залучаються до системи соціального страхування, внаслідок чого не мають підстав для отримання соціальних виплат у разі настання відповідних соціальних ризиків, в першу чергу – із пенсійного забезпечення;

- переважна більшість заходів державної фінансової підтримки для даної категорії суб'єктів є недоступною, оскільки вони не мають офіційного статусу сільгосптоваровиробника і не можуть брати участь у відповідних конкурсах при освоєнні ресурсів бюджетних програм підтримки;

- недоотримують значну частину доходів при реалізації виробленої продукції, оскільки така реалізація здійснюється на стихійних ринках, за низькими цінами, без належного контролю з боку державних органів та гарантій безпечності продукції для споживачів;

- зазнають податкової дискримінації при реалізації сільгосппродукції, оскільки сільгосппідприємства забезпечують собі вищий рівень доходів за рахунок наявного механізму справляння податку на додану вартість.

Незважаючи на відсутність державної реєстрації господарської діяльності, ОСГ (як основний напрям діяльності сільських домогосподарств), займають вагомий частку у виробництві сільгосппродукції в Україні (рис. 1). При цьому варто відмітити, що офіційна статистика оперує поняттям

"господарства населення", натомість по особистим селянським господарствам комплексні статистичні показники не формуються.

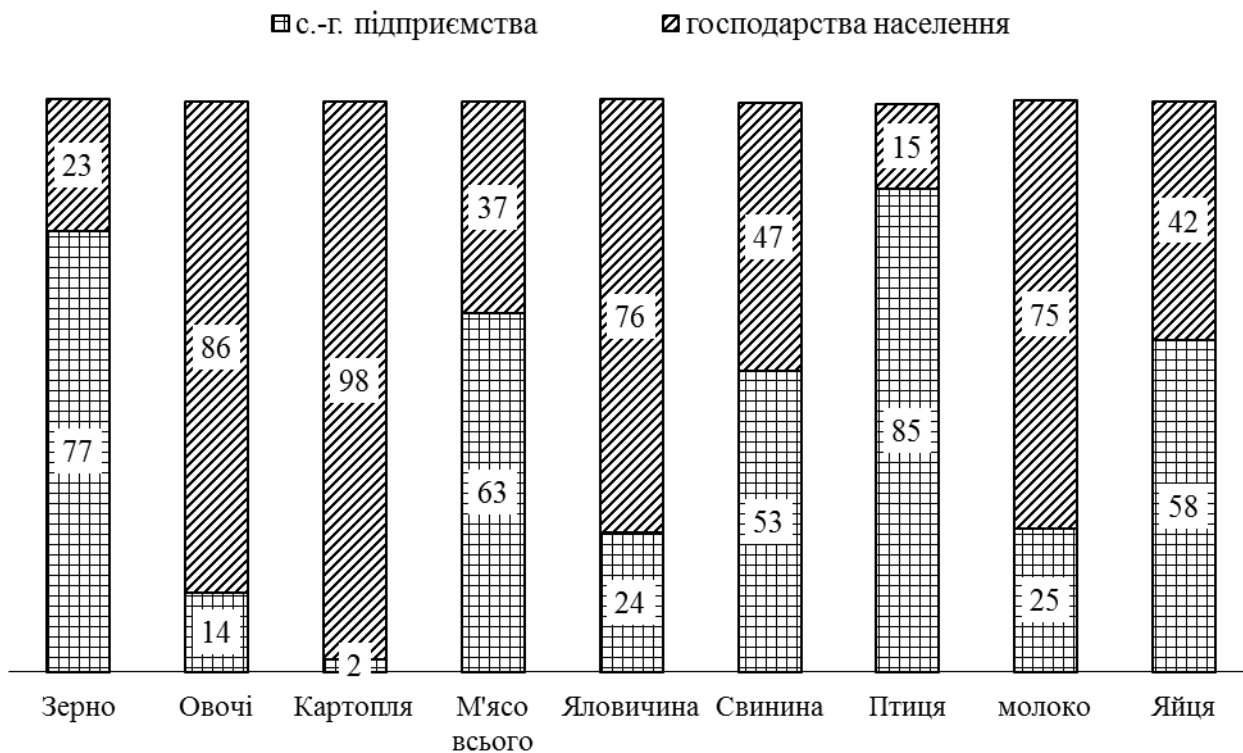
Рис. 1. Частка господарств населення у виробництві валової продукції сільського господарства

Складено за даними ДССУ. 2016 рік – попередні дані.

Як видно з даних рис. 1, хоч частка господарств населення у виробництві валової продукції сільського господарства із 2010 року дещо знижується, проте все ще залишається досить вагомою. Якщо до 2012 року господарства населення забезпечували практично половину обсягів валової продукції сільського господарства, то у 2015 році їх частка знизилась до 44,9 %, а за попередніми даними 2016 року - до 43,0 %.

Причому, якщо у загальних обсягах валової продукції рослинництва частка господарств населення опустилась у 2016 році нижче позначки у 40 %, то по тваринництву відповідний показник стабільно перевищує 54,3 %.

Таким чином, незважаючи на значне зростання обсягів виробництва у сільгоспідприємствах в останні роки, господарства населення продовжують займати суттєву частку у обсягах валової продукції сільського господарства, в першу чергу, у виробництві найбільш трудомістких видів сільгосппродукції, таких як: овочі (частка господарств населення - 86 %), яловичина (76 %), молоко (75 %). Досить вагомою є частка господарств населення при виробництві свинини (47 %) та яєць (42 %) (рис. 2).

Рис. 2. Частка господарств населення у виробництві основних видів сільгосппродукції у 2015 р., %

Складено за даними ДССУ.

Частка окремих видів сільгосппродукції у структурі валової продукції господарств населення наведена на рис. 3.

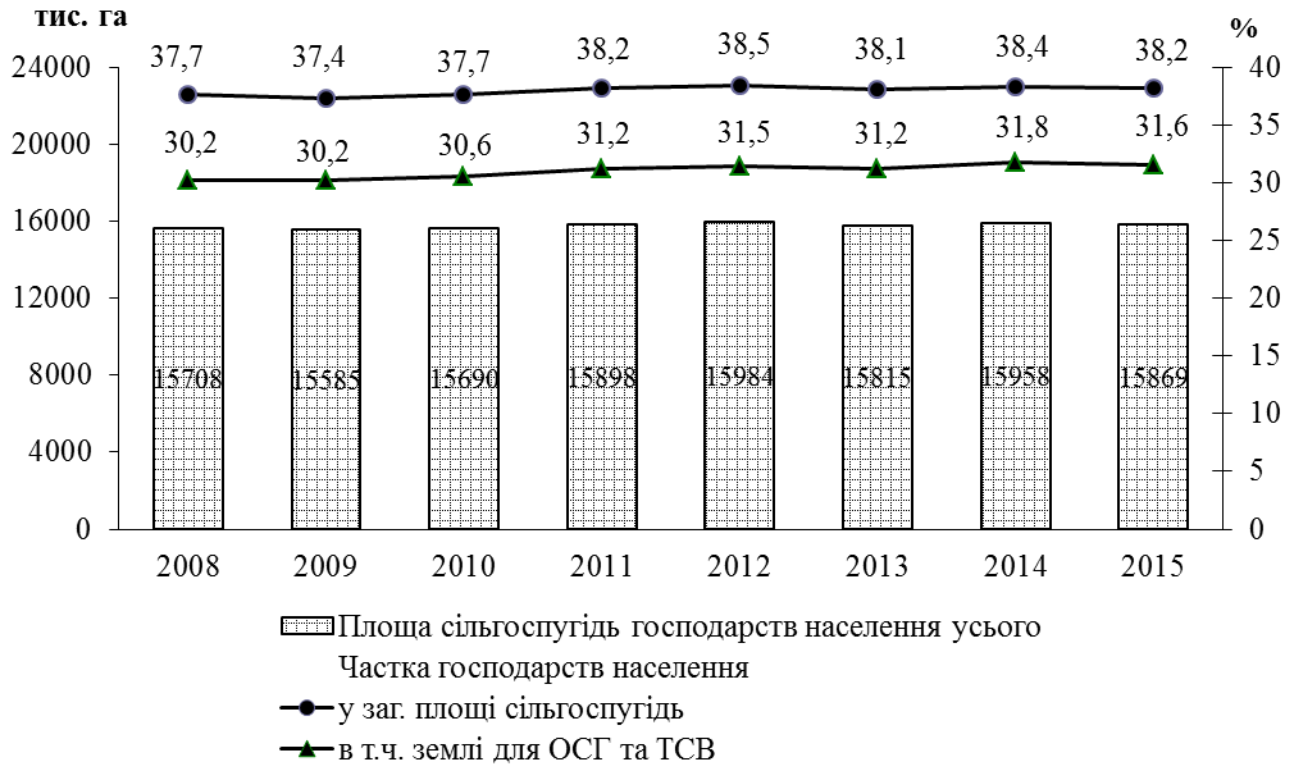
Як видно із даних рис. 3, майже дві третини у загальних обсягах валової продукції сільського господарства, що виробляється господарствами населення, займає продукція рослинництва. У її структурі більш як 57 % займають овочі, 21 % - зернові. У структурі тваринницької продукції найбільшу частку займають молоко (понад 53 %), та м'ясо усіх видів (33 %).

Рис. 3. Частка окремих видів сільгосппродукції у структурі валової продукції господарств населення у 2015 році. %

Складено за даними ДССУ.

Господарства населення користуються значними площами сільсько-господарських угідь, з яких понад 83 % становлять землі, надані для ведення особистого селянського господарства або товарного сільгоспвиробництва. При цьому, частка останніх становить майже третину загальних площ сільгоспугідь в Україні і даний показник має тенденцію до зростання (рис. 4).

Рис. 4. Частка сільгоспугідь господарств населення (призначених для виробництва товарної сільгосппродукції) у загальній площі сільгоспугідь
Складено за даними ДССУ.

Таким чином, можна констатувати, що майже третина наявних сільгоспугідь в Україні (понад 13,1 млн га), використовуються особистими селянськими господарствами для виробництва переважно товарної сільгосппродукції. При цьому відповідна діяльність здійснюється без належної її реєстрації як підприємницької та залучення ОСГ у систему повноцінних фінансових відносин.

З огляду на сприятливу цінову ситуацію на аграрних ринках, доходи господарств населення від реалізації сільгосппродукції, відображеної у офіційній статистиці, в останні роки суттєво зростають. Якщо у 2010 році вони становили 15,6 млрд грн., у 2011-2012 роках – майже 20,0 млрд грн., то у 2015 році – вже 42,0 млрд грн., а у 2016 році, за попередніми оцінками – 45,4 млрд грн. (зростання – майже втричі за сім років або на понад 40 % у рік).

Незважаючи на такі значні обсяги виробництва сільгосппродукції ОСГ, державою діяльність даних економічних суб'єктів фактично ігнорується – як в частині реалізації заходів державної підтримки, так і в частині залучення до фінансування потреб розвитку місцевих громад та участі у системі соціального страхування.

При цьому діяльність ОСГ належним чином не унормована і не

забезпечує для держави та місцевих громад необхідних економічних ефектів. Зокрема, місцеві бюджети органів місцевого самоврядування сільських територій не отримують належних податкових надходжень – при тому, що частина ОСГ може вважатись податкоспроможними - з огляду на обсяги діяльності та обсяги отримуваних доходів. При цьому державна фінансова підтримка таких економічних суб'єктів є неефективною - як з огляду на складний механізм її адміністрування, так і на фактичну її безперспективність, оскільки в цьому випадку відсутні гарантії щодо стабільності відповідної діяльності та можливості формування необхідних прогнозів досягнення належного рівня продовольчої безпеки.

На вирішення зазначеної проблеми – стимулювання державної реєстрації частини ОСГ у якості суб'єктів підприємницької діяльності, суб'єктами законодавчої ініціативи було підготовлено низку законопроектів, зокрема:

- проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» № 1599 від 23.12.2014 р. (далі – законопроект № 1599);

- проект Закону "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств) № 1600 від 23.12.2014 р. (далі – Законопроект № 1600).

Законопроектом № 1599 у початковій редакції передбачалось:

- стимулювання переведення частини ОСГ (із високим рівнем товарності) у категорію сімейних фермерських господарств (СФГ) та наданням статусу сільгосптоваровиробника (для надання можливості отримання держпідтримки на рівні із сільгосппідприємствами);

- надання можливості ведення фермерського господарства без отримання статусу юридичної особи (до цього, вони могли функціонувати лише у статусі юридичних осіб із відповідними «обтяженнями» у діяльності);

- стимулювання створення СФГ шляхом реалізації «додаткових заходів», серед яких слід виділити: - включення СФГ до складу першочергових (пріоритетних) учасників програм державної фінансової підтримки; - формування пільгової системи соціального страхування осіб, зайнятих у СФГ шляхом запровадження компенсації з держбюджету частини єдиного соціального внеску; - звільнення СФГ від плати за під'єднання до електричних мереж, мереж газо-, водо- і теплопостачання; - надання СФГ переважного права на отримання замовлень при здійсненні державних закупівель за рахунок коштів місцевих бюджетів;

- запровадження суттєвого спонукального мотиву щодо трансформації ОСГ у СФГ – у вигляді надання права реалізації надлишків виробленої продукції (на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям) лише тим ОСГ, що матимуть статус СПД – сільгосптоваровиробників; усі інші ОСГ автоматично визнавались нелегальними продавцями сільгосппродукції і повинні були в обов'язковому порядку набути статус СПД (у разі, коли вони планують здійснювати систематичну реалізацію надлишків власновиробленої продукції).

Законопроектом № 1600 у початковій редакції передбачалось:

- надання СФГ у формі фізичних осіб підприємців (ФОП) статусу сільгосптоваровиробника з метою поширення на них дії спеціальних податкових умов, передбачених для сільгоспідприємств;

- поширення на СФГ у формі ФОП можливості бути суб'єктом спецрежиму справляння ПДВ;

- створення окремої групи платників єдиного податку із встановленням для них межі доходів у розмірі 3 млн грн та адвалорних ставок у розмірі 1 % або 3 % в залежності від режиму сплати ПДВ.

У березні 2016 року Верховна Рада України ухвалила Закон "Про внесення змін до Закону України "Про фермерське господарство" щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств" № 1067-VIII від 31.03.2016 р. (далі – Закон 1067). Незважаючи на певну недосконалість наявних у ньому норм, він був підписаний Президентом і фактично із травня набув чинності. Проте, як показує практика функціонування даного Закону, норми законопроекту є занадто «обтічними» і практично не вплинули на ситуацію у даному сегменті аграрного сектору економіки.

Закон № 1067 не містить реальних фіскальних стимулів для державної реєстрації частини ОСГ та їх залучення у податкове поле. Діючі ОСГ, із більш-менш значними обсягами діяльності та високим рівнем товарності, реєструвались як СФГ із прийняттям Закону № 1067 не виявляють бажання - для них в цьому немає резону, оскільки усі спонукальні мотиви були із законопроекту № 1599 "вичищені".

Отже, ухвалення Закону № 1067 не дозволило розв'язати проблему стимулювання трансформації високотоварних особистих селянських господарств, діяльність яких спрямована переважно на виробництво товарної сільськогосподарської продукції, у підприємницькі структури.

Варто звернути увагу на те, що норми ухваленого Закону №1067 не передбачали необхідності змін у оподаткуванні СФГ – новостворені суб'єкти можуть «вписувались» у наявні рамки оподаткування - податкові умови, передбачені для другої або третьої груп платників єдиного податку (ЄП) – в залежності від кола покупців (торгівля населенню – 2 група; реалізація посередникам-юридичним особам – 3 група).

Паралельно із прийняттям Закону № 1067, суб'єктами законодавчої ініціативи було зареєстровано новий проект Закону "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств) № 4438 від 14.04.2016 р. (далі – законопроект № 4438). Як видно, назва законопроекту залишилась незмінною (порівняно із назвою законопроекту № 1600), проте текст було кардинально замінено, наповнено новою ідеологією.

Узагальнена характеристика законопроектів №1600 та №4438, якими пропонувалось сформуванню новий механізм оподаткування доходів новостворених фермерських у статусі фізичних осіб – підприємців на базі високотоварних ОСГ, наведено в табл. 1.

Як видно з даних табл. 1, чотири редакції законопроекту "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання створення та діяльності СФГ)" (дві редакції з/п №1600 та дві редакції з/п №4438) містили абсолютно різні варіанти включення СФГ до платників ЄП.

1. Ключові положення законопроектів "Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств) (№1600 та №4438)

Законопроект	Статус с/г товаровиробника	Поширення спецрежиму ПДВ	Єдиний податок				
			група	обмеження щодо застосування	ставки	звільнення від сплати ⁵	
№ 1600	початкова редакція від 23.12.2014	так	так	окрема 7 група	до 20 осіб до 3 млн грн	1 або 3 % від доходу ¹	ні
	доопрацьована редакція від 16.02.2016	так	так	наявна 4 група ²	критерій 75% с.-г. вироб-ва	0,81 % від НГО землі	ні
№ 4438	початкова редакція від 14.04.2016	так	так	1 або 2 група ³	до 10 осіб до 1,5 млн грн	до 20 % від МЗП	ні
	доопрацьована редакція від 18.05.2016	ні	ні	окрема 5 група	без найму ⁴ до 1,5 млн грн	до 20 % від МЗП	так

¹ В залежності від режиму сплати ПДВ (відокремлено чи у складі єдиного податку).

² Формування рівних умов для СГП та СФГ (уніфікований порядок оподаткування с/г угідь).

³ Оподаткування СФГ на тих же умовах, що й інших ФОП із застосуванням фіксованої ставки ЄП.

⁴ Без врахування членів сім'ї та сезонних працівників.

⁵ протягом перших п'яти років після запровадження.

* Узагальнено автором.

Причому одна із редакцій законопроекту №1600 та одна із редакцій законопроекту №4438 передбачали формування окремої (нової) групи платників ЄП для новостворених СФГ.

Узагальнимо причини, що визначають необхідність формування нової групи платників єдиного податку для новостворених фермерських господарств у статусі ФОП (табл. 2).

Враховуючи інформацію, наведену в табл. 2, запропонована останньою редакцією законопроекту №4438 п'ята група платників єдиного податку для СФГ, з одного боку, дає можливість врахувати зазначені недоліки – дозволяє реалізацію сільгосппродукції будь-кому (як населенню, так і підприємствам) і будь-де (без прив'язки до конкретного місця реалізації), при цьому обсяг податкових зобов'язань формально не залежить від величини доходів (що значно спрощує адміністрування даного підвиду ЄП); проте, з іншого боку, створює можливості для формування оптимізаційних податкових схем (оскільки в такому випадку податкові зобов'язання ні від доходів, ні від площі угідь не будуть залежати).

2. Причини, що визначають необхідність формування нової групи платників єдиного податку (ЄП) для новостворених СФГ

Група платників ЄП	Для кого призначена (наявні обмеження)	Причини, по яких відповідна група платників ЄП не підходить для СФГ
1 група	Для осіб, що здійснюють роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках	СФГ можуть продавати власну сільгосп-продукцію не лише з торговельних місць на ринках, а й, наприклад, з власного подвір'я тощо
2 група	Для осіб, що здійснюють виробництво та продаж товарів населенню або іншим платникам ЄП	СФГ можуть реалізовувати продукцію заготівельним/переробним/торговельним організаціям (юридичним особам), що не дозволено на платникам ЄП 2 групи
3 група	Не містить суттєвих обмежень щодо діяльності СФГ	Складна для застосування ОСГ, оскільки передбачає облік доходів – бази оподаткування (ставка застосовується до величини доходів)
4 група	Для сільгосппідприємств, що відповідають критерію 75 % частки сільгосптоваровиробництва	Складна для застосування ОСГ, оскільки передбачає облік доходів – для визначення критерію 75 % частки сільгосп-товаровиробництва

* Узагальнено автором.

До потенційних недоліків запропонованого останньою редакцією законопроекту №4438 варіанту оподаткування СФГ - шляхом формування окремої (п'ятої) групи платників єдиного податку - можна віднести наступне.

По-перше, з економічної точки зору сумнівною є привабливість нової системи оподаткування у вигляді єдиного податку п'ятої групи для ОСГ, які потенційно можуть зареєструватись СФГ та перевести свою діяльність у правову площину. Адже нині, відповідно до підпункту 165.1.24 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування доходи фізичних осіб (в тому числі членів ОСГ), отримані від продажу власної сільгосппродукції (рослинництва), що вирощена/оброблена/перероблена безпосередньо такими фізичними особами на земельних ділянках, наданих їм для ведення ОСГ та/або земельних частках (паях), виділених в натурі (на місцевості), сукупний розмір яких не перевищує 2 га. Лише якщо розмір зазначених земельних ділянок, перевищує 2 га, дохід від продажу сільгосппродукції підлягає оподаткуванню на загальних підставах.

Відповідно нині, маючи у володінні земельну ділянку до 2 га, ОСГ на законних підставах не сплачують податок на доходи фізичних осіб, який законопроектами №1600 та № 4438 пропонується замінити єдиним податком. Більше того, маючи на руках відповідну довідку із сільської ради про наявність земельної ділянки для ведення ОСГ, голова/член ОСГ може реалізовувати фактично будь-яку сільгосппродукцію переробникам/заготівельникам, не сплачуючи ніяких податків та офіційно не реєструючись

у якості суб'єкта підприємницької діяльності.

По-друге, у разі створення окремої (п'ятої) групи платників єдиного податку для фізичних осіб, які організували СФГ, із застосуванням фіксованих (фактично специфічних) ставок, у діючих фермерських господарств, які нині зареєстровані юридичними особами, з'являться підстави для зміни статусу із юридичної особи на фізичну особу підприємця.

Внаслідок зміни податкового статусу нинішніми фермерськими господарствами – юридичними особами та оптимізації внаслідок цього податкових навантажень – сплати не близько 300 грн за кожний використовуваний гектар сільгоспугідь на рік (як це передбачено на 2017 рік для сільгоспідприємств), наприклад, 50 га – 15 тис. грн.), а лише 7,7 тис грн (20 % від МЗП (3200 грн) x 12 місяців) за рік фіксованою сумою, незалежно від площі земельної ділянки та наявних обсягів доходів.

Відповідно може виявитись, що замість стимулювання трансформації частини ОСГ у СФГ та здійснення ними діяльності у повноцінному фінансовому полі із належною державною підтримкою, практично реалізація положень законопроекту лише обумовить зміну статусу нинішніх фермерських господарств, які перейдуть на новий пільговий режим, знизивши для себе рівень податкового навантаження.

Це може негативно позначитись на доходах сільських бюджетів, до бюджетів яких спрямовуються надходження єдиного податку.

На нашу думку, більш логічним є варіант удосконалення податкового законодавства в частині врегулювання порядку оподаткування СФГ, створених фізичними особами – підприємцями, який передбачатиме розширення четвертої групи шляхом створення у її рамках окремої підгрупи для фізичних осіб - підприємців, які організували СФГ. При цьому умови застосування четвертої групи єдиного податку для ФОП, що організували СФГ, мають бути спрощеними – не потребувати підтвердження 75%-ої частки сільгосптоваровиробництва, як це передбачено для сільгоспідприємств, що значно спростить механізм податкового адміністрування для даної категорії суб'єктів господарювання порівняно із загальновстановленим порядком.

З метою попередження можливих зловживань та формування схем податкової оптимізації, доцільно запровадити обмеження щодо використовуваних площ сільгоспугідь (до 50 га), обсягу доходів (до 1 млн грн) та видах діяльності (виключно виробництво сільгосппродукції, переробка власновиробленої продукції та її реалізація (в тому числі й через власні магазини, розташовані за місцем ведення сільгоспдіяльності).

Такий варіант дозволить уникнути недоліків, притаманним проаналізованим вище варіантам формування механізму оподаткування фермерських господарств у статусі фізичних осіб - підприємців (табл. 3). Отже, найбільш прийнятним варіантом формування механізму оподаткування ФОП - СФГ, що створені внаслідок трансформації високотоварних ОСГ, на нашу думку є порядок, який передбачав би поширення на них умов оподаткування, передбачених для сільгосп-підприємств - застосування четвертої групи єдиного податку із визначенням суми податкових зобов'язань в залежності від площі та вартісної оцінки використовуваних сільгоспугідь.

3. Переваги пропонованого механізму оподаткування СФГ - шляхом поширення на них права застосування єдиного податку (ЄП) 4 групи

Ключові питання пропонованого варіанту формування механізму оподаткування СФГ	Проблема, яка вирішується відповідним положенням пропонованого варіанту
Надання СФГ статусу сільгосптоваровиробника	Поширення на СФГ заходів державної підтримки на рівні із іншими суб'єктами сільгоспвиробництва
Створення для фермерських господарств окремої підгрупи в рамках 4 групи платників єдиного податку (на рівні із сільгосппідприємствами)	Формування однакових податкових умов для сільгосптоваровиробників, незалежно від організа-ційно-правової форми, унеможливлення застосування оптимізаційних схем діючими фермерськими господарствами – юридичними особами
Надання можливості новоствореним фермерським господарствам у рік створення бути платниками ЄП	Спрощення податкових умов для новостворених фермерських господарств
Відміна для СФГ необхідності підтвердження критерію 75 % частки с.-г. товаровиробництва	Спрощення податкових умов для СФГ – контроль передбачається шляхом встановлення інших критеріїв: виключності с.-г. діяльності, обмеження максимально можливої площі сільгоспугідь користуванні та обсягу доходів
Визначення порядку ведення обліку на рівні із суб'єктами господарювання – платниками ЄП 1 та 2 груп	Спрощення податкових умов для новостворених фермерських господарств за одночасного ведення мінімально можливого обліку
Визначення порядку подання звітності на рівні платниками ЄП 4 групи юридичними особами (із деякими виключеннями)	Забезпечення можливості здійснення контролю за діяльністю новостворених фермерських господарств (в частині використання ними земельних ділянок)
Обмеження максимальної площі використовуваних угідь та обсягу отримуваних доходів	Унеможливлення формування схем податкової оптимізації за рахунок прокачування значних обсягів "доходів" через одного підприємця
Визначення відповідальності за дотримання умов перебування на сплаті ЄП 4 групи	Унеможливлення податкових зловживань з боку фермерських господарств, які можуть негативно позначитись на доходній частині сільських бюджетів

* Узагальнено автором.

Це певним чином урівняє податкове середовище у сільському господарстві з огляду на апеляції сільгосп-підприємств щодо незіставний із ОСГ рівень податкового навантаження.

Водночас варто розуміти, що забезпечити трансформацію високотоварних ОСГ у підприємницькі структури лише за рахунок формування для них спрощеного порядку оподаткування із прозорим механізмом податкового адміністрування не вдасться.

Доцільним є використання й інших важелів фіскального стимулювання,

зокрема:

- поширення на новостворених суб'єктів господарювання – СФГ, що трансформувались із ОСГ, переважного права на отримання бюджетної підтримки, в першу чергу за рахунок розроблення для них спеціальних бюджетних програм підтримки: стимулювання кооперативних ініціатив таких суб'єктів, здійснення компенсаційних платежів за збудовані ними виробничі приміщення, придбану високопродуктивну худобу й обладнання;

- запровадження спеціальної програми залучення новостворених СФГ до системи соціального, в першу чергу, пенсійного, страхування на пільгових умовах – шляхом сплати єдиного соціального внеску у зниженому розмірі із наданням компенсації Пенсійному фонду України недоплаченої до розміру мінімального соціального внеску частини за рахунок бюджетних коштів в рамках бюджетних ресурсів державної фінансової підтримки розвитку аграрного сектора;

- надання новоствореним СФГ переваг при здійсненні реалізації власно виробленої сільгосппродукції, в тому числі й за рахунок посилення ветеринарно-санітарних правил та норм щодо якості виробленої господарствами населення продукції, яка підлягає систематичному продажу.

Висновки. Господарства населення, і зокрема, особисті селянські господарства, продовжують займати ключову частку на ринках трудомістких видів сільгосппродукції – овочів, молока, м'яса ВРХ, меншою мірою м'яса свиней, яєць, фруктів, ягід, а також на ринку зерна.

Частина наявних ОСГ характеризується досить високою товарністю та рівнем доходів, що свідчить про необхідність трансформації їх діяльності у підприємницьке русло.

Із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про фермерське господарство" щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» з'явилися законодавчі підстави для трансформації частини особистих селянських господарств у фермерські господарства (в тому числі, сімейні), із наданням їм статусу фізичних осіб – підприємців. Проте, відсутність комплексності при здійсненні відповідної реформи, не забезпечило належного впливу законодавчих змін на діяльність ОСГ як специфічного сегмента аграрного сектору економіки.

З метою забезпечення трансформації ОСГ у підприємницькі структури необхідно, поряд із забезпеченням спрощеного порядку оподаткування їх доходів із прозорим механізмом адміністрування, передбачити й комплекс заходів щодо фіскального стимулювання такого перетворення. Серед останніх, в першу чергу, варто виділити розробку унікальних бюджетних програм підтримки таких суб'єктів, а також запровадження пільгового порядку залучення ОСГ у систему соціального страхування із компенсацією за рахунок бюджетних ресурсів частини єдиного соціального внеску.

В частині фінансової підтримки держава повинна сконцентрувати бюджетні ресурси на високотоварному сегменті ОСГ, які зможуть

zareєstrуватись у якості суб'єктів господарювання, будуть включені у відповідні реєстри та стануть повноцінними учасниками державних програм розвитку аграрного сектору - в тому числі, й в частині поступового збільшення обсягів сільгоспдіяльності з метою підвищення її ефективності, забезпечення прогнозованості та підвищення рівня сільської зайнятості.

Література

1. Дема Д.І. Залучення особистих селянських господарств у систему оподаткування України // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. 2015. № 2 (51). Т. 2. С. 97–102.

2. Лупенко Ю.О., Тулуш Л.Д. Оподаткування сільського господарства в умовах трансформації спеціальних податкових режимів // Економіка АПК. 2016. № 1. С. 5–17.

3. Лупенко Ю.О. Стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України. Київ. ННЦ ІАЕ, 2013. 35 с.

4. Малік М.Й., Заяць В.М. Теоретичні засади та напрями трансформації особистих селянських господарств // Економіка АПК. 2013. №5. С. 87–95.

5. Малініна Н. Концептуальні засади побудови системи прямого оподаткування сільськогосподарських товаровиробників // Збірник наукових праць Національного університету ДПС України. 2012. № 1. С. 242–260.

6. Маренич Т.Г. Трансформація особистих селянських господарств у підприємницькі структури // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства (економічні науки). 2016. № 174. С. 24–34.

7. Мельник Л.Ю., Васильєв С.В., Олексюк В.О. Стан і перспективи трансформації особистих селянських господарств у агробізнесові господарства // Агросвіт. 2016. № 8. С. 9–14.

8. Олійник А.П. Особисті селянські господарства: проблеми оподаткування // Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 4. Т. 3. С. 136–139.

9. Прокопчук О.Т. Податкові пільги як фактор забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва // Інноваційна економіка. 2011. № 5. С. 274–277.

10. Рудая М. І. Оподаткування доходів сільських домогосподарств : Автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит. К. : ННЦ "Ін-т аграрної економіки" УААН, 2009. – 21 с.

11. Свиноус І. Щодо проблеми оподаткування особистих селянських господарств // Аграрний вісник Причорномор'я. Серія: Економічні науки. 2009. № 49. С. 35-42.

12. Сус Ю. Особливості державного регулювання виробництва продукції тваринництва в особистих селянських господарствах України // Продуктивність агропромислового виробництва. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 25. С. 13–17.

13. Тулуш Л.Д. Формування механізму оподаткування доходів від ведення особистого селянського господарства // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2010. № 1. (48). С. 144–151.

14. Тулуш Л.Д., Прокопчук О.Т. Функціонування податку на додану вартість у сфері агропромислового виробництва. Монографія. Київ. ННЦ ІАЕ, 2011. 280 с.

15. Удова Л. Особисті селянські господарства у системі обов'язкових платежів // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 3 (153). С. 455–462.

16. Яворська Т.І., Франчук І.Б. Трансформація особистих селянських господарств у підприємницькі структури // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 3 (27). С. 48–52.

17. Andersen F.G., Asheim L.J., Mittenzwei K., Veggeland F. Taxation of agriculture in selected countries / Norwegian Agricultural Economics Research Institute. – Oslo, 2002. 123 p.

18. Dziemianowicz R., Przygodzka R. Principles governing taxation of farms in EU and chances for their adaptation in Poland // *Więś i Rolnictwo*. 2006. № 2(131). pp. 77–88.

19. Jitea I.-M. Personal agricultural income taxation: a comparative analysis between several new member states // *Bulletin of the University of Agricultural Sciences & Veterinary Medicine Cluj-Napoca*. 2010. Vol. 67. Is. 2. pp. 138–143.

20. Veen H.B., Meulen H.A.B., Bommel K.H.M., Doorneweert R.B. Exploring agricultural taxation in Europe // Den Haag: LEI Repor, Domain 2, Business development and competitive position. ISBN 9789086151455 – 207 p.

21. Wiggins S., Kirsten J., Llamb L. The future of small farms // *World Development*. October 2010. Vol. 38. Is. 10. pp. 1341–1348.

References

1. Dema. D.I. Involvement of private farms in the tax system of Ukraine // *Herald Zhytomyr National Agroecological University*, 2015, no. 2 (51), T. 2, pp. 97-102. (in Ukrainian).

2. Lupenko, Y.O., Tulush, L.D. Taxation of agriculture in terms of transformation of special tax regimes. *Economy AIC*, 2016, no. 1, pp. 5-17. (in Ukrainian).

3. Lupenko, Y.O. Strategic directions of tax regulation of the agricultural sector of Ukraine, K.: NNC IAE, 2013, 35 p. (in Ukrainian).

4. Malik, M.I., Zayats, V.M. Teorntychni principles and directions of transformation of private farms. *Economy AIC*, 2013, no. 5, pp. 87-95. (in Ukrainian).

5. Malinina, A.N. Conceptual framework for designing a system of direct taxation of agricultural producers. *Proceedings of the National University of STS of*

Ukraine, 2012, no. 1, pp. 242-260. (in Ukrainian).

6. Marenych, T.G. The Transformation of private farms in business structures. *Bulletin of Kharkov national technical University of agriculture (economic Sciences)*, 2016, no. 174, pp. 24-34. (in Ukrainian).

7. Melnuk, L.Y., Vasiliev, S.V., Oleksyuk, V.A. State and prospects of transformation of private farms in the agribusiness sector. *Agrosvit*, 2016, no. 8, pp. 9-14. (in Ukrainian).

8. Oleynik, A.P. Individual farms: problems of taxation. *Herald of Khmelnytsky National University*, 2010, no. 4, T. 3, pp. 136-139. (in Ukrainian).

9. Prokopchuk, O.T. Tax incentives as a factor in ensuring the competitiveness of agricultural production. *Innovative Economy*, 2011, no. 5, pp. 274-277. (in Ukrainian).

10. Rudaya, M.I. Taxation of income of rural households: Abstract ... Candidate. Econ. Science, spec. : 08.00.08 - Money, Finance and Credit. K: NSC "Institute of agrarian economy" UAAS, 2009. 21 p. (in Ukrainian).

11. Svyynous, I. Regarding the problem of taxation of private farms Agricultural. *Bulletin of the Black Sea. Series: Economics*, 2009, no. 49, pp. 35-42. (in Ukrainian).

12. Sus, J. Features of state regulation of livestock production in private farms Ukraine. *Performance agricultural production*, Series: Economics, 2014, no. 25, pp. 13-17. (in Ukrainian).

13. Tulush, L.D. Formation mechanism of taxation of income from subsidiary farming. *Scientific Bulletin of National University of STS of Ukraine (Economics, law)*, 2010, no. 1, (48), pp. 144-151. (in Ukrainian).

14. Tulus, L.D., Prokopchuk, E.T. The operation of the tax on value added in agricultural production : monograph, K. : NNTS IAE, 2011. 280 p. (in Ukrainian).

15. Udova, L. Personal farms in the system of compulsory payments. *Actual problems of economy*, 2014, no. 3 (153), pp. 455-462. (in Ukrainian).

16. Jaworskyia, T.I., Franchuk, I.B. Transformation of private farms in business structures. *Proceedings of the Tauride Agrotechnological State University (economic sciences)*, 2014, no. 3 (27), pp. 48-52. (in Ukrainian).

17. Andersen, F.G., Asheim, L.J., Mittenzwei, K., Veggeland, F. (2002). Taxation of agriculture in selected countries. *Norwegian Agricultural Economics Research Institute*, Oslo, 123 p. (in English).

18. Dziemianowicz, R. & Przygodzka, R. (2006). Principles governing taxation of farms in EU and chances for their adaptation in Poland // *Wiś i Rolnictwo*, 2(131), 77-88. (in Polish).

19. Jitea I.-M. (2010). Personal agricultural income taxation: a comparative analysis between several new member states. *Bulletin of the University of Agricultural Sciences & Veterinary Medicine Cluj-Napoca*, 67, 2, 138-143. (in English).

20. Veen H.B., Meulen, H.A.B. & Bommel, K.H.M., Doorneweert, R.B. Exploring agricultural taxation in Europe / H.B. Veen, / Den Haag: LEI Repor,

Domain 2, Business development and competitive position. ISBN 9789086151455 - 207 p. (in English).

21. Wiggins, S. & Kirsten J., Llamb L. (2010). The future of small farms. *World Development*, 38, 10, 1341-1348. (in English).

Одержано 20.09.2016

Аннотация

Тулуш Л.Д.

Фискальное стимулирование трансформации личных крестьянских хозяйств в предпринимательские структуры

В статье рассмотрены вопросы фискального стимулирования трансформации личных крестьянских хозяйств в предпринимательские структуры. Отмечено, что несмотря на значительные объемы деятельности личных крестьянских хозяйств, они все еще не интегрированы в систему финансовых отношений. С одной стороны, личные крестьянские хозяйства официально не регистрируются, в результате чего не рассматриваются в качестве полноценных субъектов хозяйствования - не платят налоги, не отчитываются о своей деятельности перед государственными органами, не интегрированы в систему социального страхования, не обязаны придерживаться экологических, ветеринарно-санитарных правил и норм по качеству производимой продукции. С другой стороны, такие экономические субъекты практически лишены какой-либо государственной финансовой поддержки, выплат при реализации социальных рисков, которые должны компенсироваться за счет системы социального страхования, а также доступа к ресурсам финансового рынка.

Определено, что учитывая имеющиеся объемы производства товарной сельскохозяйственной продукции, часть высокотоварных личных крестьянских хозяйств может быть привлечена в официальное финансовое поле путем регистрации субъектами предпринимательской деятельности.

Определены имеющиеся законодательные проблемы, которые не способствуют процессам трансформации личных крестьянских хозяйств в предпринимательские структуры. Определены ключевые недостатки имеющихся законодательных инициатив, которыми предусматривается стимулирование развития семейных фермерских хозяйств на основе деятельности физических лиц - предпринимателей. Обоснованы направления совершенствования налогового законодательства в части урегулирования порядка налогообложения семейных фермерских хозяйств, созданных физическими лицами - предпринимателями.

Предложен комплекс мероприятий по фискальному стимулированию трансформации личных крестьянских хозяйств в семейные фермерские хозяйства, в частности путем введения специальных бюджетных программ поддержки таких субъектов, а также введения льготного порядка их привлечения в систему социального страхования с компенсацией за счет бюджетных ресурсов части единого социального взноса.

Реализация предложенных мероприятий положительно скажется на эффективности деятельности крестьянских хозяйств, ресурсной базе сельских бюджетов, уровне сельской занятости и благосостоянии сельских жителей.

Ключевые слова: личные крестьянские хозяйства, семейные фермерские хозяйства, фискальное стимулирование, налогообложения, бюджетная поддержка, специальные налоговые режимы, единый налог

Annotation

Tulush L.D.

Fiscal incentives for personal transformation krestyansih farms in business structures

The article deals with questions of fiscal stimulus transformation of personal peasant farms in business structures. It was noted that despite the significant volume of activity of personal peasant farms, they are still not integrated into the system of financial relations. On the one hand, private farms are not officially registered, with the result that are not regarded as full-fledged subjects of management - do not pay taxes, do not report on its activities to the public authorities, are not integrated into the social security system are not obliged to adhere to environmental, animal health rules and regulations on the quality of their products. On the other hand, these economic agents are practically deprived of any state financial support, payments in the implementation of social risks, which must be compensated for by the social security system, as well as access to the financial market resources.

It was determined that given the available volumes of the commodity agricultural production, part of the high-value individual farms may be involved in the formal financial field by registering business entities.

Identify existing legal problems that do not contribute to the processes of transformation of personal peasant farms in business structures. Identified key shortcomings of the existing legislative initiatives, which provide incentives for development of family farms based on the activities of individuals - entrepreneurs. The ways of improvement of tax legislation in the part of the settlement procedure of taxation of family farms established by individuals - entrepreneurs.

A complex of measures for fiscal stimulus transformation of personal peasant farms into family farms, in particular by introducing a specific budget support programs such entities, as well as the introduction of the preferential order of their involvement in the social insurance system with compensation from the budgetary resources of the single social contribution.

The implementation of the proposed measures will positively affect the efficiency of the farms, the resource base of the rural budget, the level of rural employment and the welfare of the rural population.

Keywords: private farms, family farms, fiscal stimulus, tax, budget support, special tax treatment, a single tax

UDC 657

FACTORING AND CASH POOLING AS A COMPANY'S LIQUIDITY STIMULATORS

J. Grzywacz

SGH Warsaw School of Economics The State University of Applied Sciences in Plock

Проведення ефективної підприємницької діяльності залежить від цілого ряду чинників різного характеру. Варто відзначити, що ефективність є категорією, яку слід розглядати з точки зору досягнення головної мети підприємства, тобто послідовне створення вартості. В основному це залежить від вмілого стимулювання рентабельності, в кореляції зі збереженням фінансового ризику. Це відноситься перш за все до фінансової ліквідності, що фактично визначає саме існування компанії. Сама по собі